

ZORGKUNST

Ideeën en projecten

Stichting De Zijderups

Ouderen in Ontwikkeling

Wie niet meer leert, is dood, schreef Albert Einstein. Een mildere variant van die stelling is: wie leeft, die leert. Een mens is nooit te oud om te leren. Leren hoort bij de mens, bij jong, oud, man en vrouw. Leren en ontwikkeling hangen ook samen met geluk: wie niet leert, is ongelukkig. Uitdaging, ontwikkeling en kansen zijn net zo belangrijk voor het geluk en welzijn van mensen als lichamelijke gezondheid. De geest heeft net zo goed dagelijkse zorg nodig.

Dat een mens nooit te oud is om te leren, is makkelijk gezegd, maar om die filosofie in praktijk te brengen is veel moeilijker. Wandel een zorgcentrum in en je ziet het meteen, dat is geen centrum voor talentontwikkeling! Zorgcentra hebben hun handen ook al ruimschoots vol aan de dagelijkse lichamelijke zorg voor hun bewoners en natuurlijk, daarin zijn ze ook gespecialiseerd. Bovendien, in deze tijd van bezuiniging is ontwikkeling al helemaal niet aan de orde, want bezuinigingen richten zich altijd op de korte termijn, terwijl ontwikkeling juist gericht is op de lange termijn (misschien zelfs wel voorbij de dood). Maar als de stelling van Einstein algemeen aanvaard zou worden, dan zou door

Foto gemaakt door Carl Einholz, bewoner van Patria in Bussum.
Foto gemaakt tijdens het project Ouderen in Persepectief 2010

iedereen worden begrepen dat geestelijke uitdagingen minstens zo belangrijk zijn als de lichamelijke zorg. En aangezien gezondheid verbonden is met geluk, is het niet verstandig om op geluk te bezuinigen. Dat levert ongezonde mensen.

Mijn uitgangspunt is dat ontwikkeling de kern van het leven is. Leeftijd speelt daarin geen rol. Als je klaar bent met jezelf ontwikkelen, dan ben je klaar om te sterven. Ben je nog niet klaar om te sterven? Dan is het zaak jezelf verder te ontwikkelen, want anders stagneert je leven. Natuurlijk spelen leeftijd en lichamelijke conditie wel een rol in de manier waarop dat gebeurt. Als je niet meer mobiel bent en je handen niet meer kunt gebruiken, dan zijn er andere manieren nodig voor ontwikkeling dan voor iemand die lichamelijke beperking heeft. Maar het belangrijkste is de uitdaging. In de uitdaging zit de ontwikkeling verscholen.

Zorgkunstenaars zijn heel belangrijk bij de creatieve ontwikkeling van de oudere, soms dementerende mens. In 2009 begon ik het eerste project in de zorg. Ouderen in Perspectief, heette dat project. Daarna hebben en ik en andere zorgkunstenaars een heleboel verschillende projecten gedaan.

In 2016/2017 hebben zes kunstenaars als zorgkunstenaar ge-

werkt in de verschillende woonzorgcentra van Zorggroep Almere. Dit kon met de steun van het Cultuurfonds Almere, de gemeente Almere en Zorggroep Almere.

Aleksander Willemse, Ninette Koning, Marion Snijders, Gerard Poot, Isabel Firvida en Hein Walter werkten projectmatig steeds drie maanden in de verschillende huizen en gingen vervolgens weer naar een volgend huis. Ambulante Zorgkunst heet het project.

De zorgkunstenaars hebben daar ideeën en plannen kunnen uitwerken en ontdekt welke goed werkten. Onze ambitie is groot! We hopen dat andere zorginstellingen en ook andere kunstenaars ons voorbeeld volgen en dat er in de komende jaren steeds meer zorgkunstenaars aan het werk zijn in de zorg. We hopen dat over tien jaar zorgkunst zo ingeburgerd is, dat elk zorgcentrum een zorgkunstenaar betaald in dienst heeft.

Dit boek is een catalogus vol goede ideeën. Een inspiratiebron met uitgewerkte projecten en ideeën die om uitwerking vragen.

Hein Walter,
artistiek leider van stichting De Zijderups,
april 2017

De schatten van Zephyr

Zorgkunstenaar Aleksander Willemse is fotograaf en vormgever. Hij heeft in vier woonzorgcentra een portretproject gerealiseerd. Hij heeft een molensteenkraag laten maken - zo'n kraag die je ziet in geschilderde portretten uit de zeventiende eeuw - en die kraag was een manier om de bewoners uit hun alledaagsheid te halen en ze bijzonder te maken. Hij portretteerde ze. Resultaat was een foto - het proces is wat eraan voorafging: het leren kennen, het op hun gemak stellen, verkleden, mooi maken.

Bij het maken van foto's van bewoners op een beschermde afdeling is toestemming altijd een punt van aandacht. Niet zozeer toestemming van de gefotografeerde zelf, maar van de familie. We hebben een contract opgesteld voor het exposeren en publiceren van de foto's.

Dit project maakte deel uit van het grotere project Ambulante Zorgkunst. Dat werd mogelijk gemaakt met subsidie van het Cultuurfonds Almere, Zorggroep Almere en de gemeente Almere.

Aleksander Willemse

De Schatten van Zephyr

Opening van de besloten expositie: 11 juli 11.00 - 13.00 uur

Woonzorgcentrum Zephyr
Fiep Westendorpstraat 3-7
1336 CR Almere

U bent van harte welkom

**AMBU
LANTE
ZORG
KUNST**

De Schatten van Zephyr | Aleksander Willemse

De afgelopen drie maanden heeft Aleksander Willemse als zorgkunstenaar in Woonzorgcentrum Zephyr gewerkt. "Hey schat. Wil je 'n lekker bakkie koffie? En wil je een lekker koekje erbij? De verzorgers van het woonzorgcentrum Zephyr noemen de bewoners soms 'schat'. Het zijn ook schatten, die bewoners van Zephyr, stuk voor stuk. En ze lijden allemaal aan een vorm van dementie. In twaalf weken probeer ik ze te ontdekken, kennis met ze te maken. En het met hen te hebben over de mooie dingen van het leven. Door ze belangrijk te maken, lijk ik de meeste bewoners voor korte tijd te kunnen vangen. Ik kan dan een beetje communiceren en lol maken. Die belangrijkheid verbeeld ik door ze een molensteenkraag om te doen. Daarmee werden in de 16de en 17de eeuw de belangrijkste mensen geportretteerd. En het werkt ook zo. De bewoners vinden het mooi en bijzonder en dat is het ook. Het waren al schatten voor hun geliefden en zo zijn ze ook schatten geworden voor mij als kunstenaar."

Ambulante Zorgkunst is een project van stichting De Zwaan en is mogelijk gemaakt met subsidie van het Cultuurfonds Almere, Zorggroep Almere en de gemeente Almere.

Getekend met inkt

Zorgkunstenaar Marion Snijders is graficus. Grafiek is een arbeidsintensieve vorm van kunst, zeker als je daarbij samenwerkt met ouderen. Het vergt een een-op-een begeleiding. Je moet namelijk goed uitleggen hoe het werkt en bij sommige mensen, met name zij die fysieke beperkingen hebben, moet je ook bij het werk zelf helpen. Voordeel van de individuele begeleiding is dat er een persoonlijk gesprek kan worden gevoerd en dat de dingen die ter sprake komen ook in het werk zelf een plaats kan vinden. Zo wordt het grafiek persoonlijk.

Er zijn verschillende vormen van grafiek die goed werken:

Droge naald: je tekent met een scherp pennetje op een stukje plastic. Je smeert het plastic in met drukinkt. Je wrijft de inkt er weer af en op de plaatsen waar is getekend, daar blijft de inkt zitten. Je legt er papier op en je drukt de tekening af. Normaal heb je voor een afdruk een pers nodig, maar afdrukken met een lepel kan ook wel.

Linoleumdruk: je maakt een tekening. Die tekening trek je over op een stuk linoleum. Met een guts haal je de lichte stukken weg. Je smeert het linoleum in met drukinkt. Je legt er een vel papier op. Je drukt het af door met een lepel goed over het papier te wrijven. Waar het linoleum is weggesneden, blijft het papier wit.

Monoprint: je tekent of schildert met drukinkt op een plastic plaatje. Als je het goed genoeg vindt, dan leg je er papier op en dat druk je af (door met een lepel over het papier te wrijven).

Het onderwerp kan natuurlijk variëren: herinneringen, symbolen, landschappen, vogels. Neem boeken mee om voorbeelden te geven.

Project 1 april/juni 2016

Marion Snijders

Woonzorgcentrum Castrwaba
 Jaan Gristraat 50, 1328 SV Almere

Getekend in inkt

Opening:
 1 juli 16.00 uur in de Tuinkamer
 Vanaf 1 augustus voor onbepaalde
 tijd op de eerste verdieping.

U bent van harte welkom

**AMBU
 LANTE
 ZORG
 KUNST**

Project 3 okt/dec 2016

Marion Snijders

Woonzorgcentrum De Toonladder
 Kathleen Ferrierstraat 51
 1311 KH Almere

Vreemde vogels

De expositie is vrij te bezichtigen
 van 10 januari 2017
 tot en met 12 maart 2017
 op de eerste verdieping
 van de Toonladder.

**AMBU
 LANTE
 ZORG
 KUNST**

Vergeeten landschap

Project 2 juli/september 2016

Marion Snijders

Zorgcentrum Zephyr
 Fiep Westerdorpstraat 3-7
 1336 CR Almere

Opening:
 7 oktober 14.00 uur

U bent van harte welkom

**AMBU
 LANTE
 ZORG
 KUNST**

Samengesteld object: Boom

Zorgkunstenaar Ninette Koning werkt individueel. Ze neemt stukjes drijfhout mee, verf en kwasten. De bewoners krijgen de opdracht om die stukken drijfhout op een mooie en eigen manier te beschilderen. Dat doen ze heel geconcentreerd.

Ze beschilderen een individueel object en tegelijkertijd maken ze samen een groter ruimtelijk object gemaakt dat een blijvende plek krijgt, bijvoorbeeld in de tuin van het woonzorgcentrum. Het skelet van een boom, zonder schors, is de drager van alle beschilderde stukken hout. Ze worden erop geplakt met weerbestendige lijm en zo krijgt de boom een nieuw leven.

Op een lege muur binnen hang je elke week foto's van mensen die aan het werk zijn, zodat andere bewoners zien wat er gebeurt.

Ninette Koning

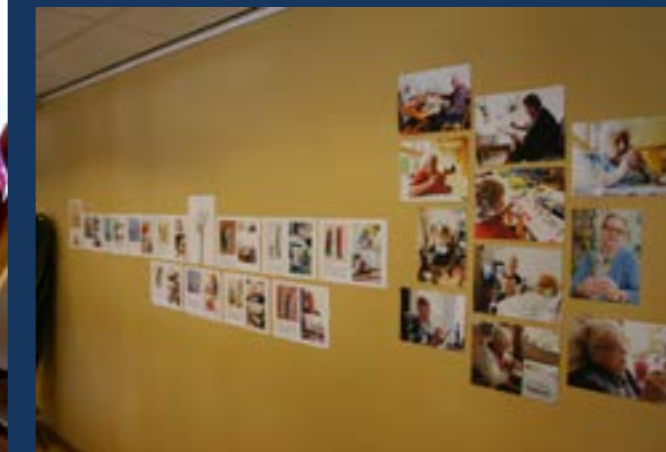
De Overloopboom

Zorgcentrum De Overloop
 Boogstraat 1, 1353 BE Almere

Opening:
 22 juni 11.30 uur

U bent van harte welkom

**AMBU
 LANTE
 ZORG
 KUNST**

We zijn wat we ons herinneren/ tekenen en knippen

Zorgkunstenaar Isabel Firvida heeft deze methode ontwikkeld: “De eerste ontmoetingen staan in het teken van elkaar leren kennen. Met “papel picado” als uitgangspunt (een volkstraditie uit Latijns-Amerika), gaan we stapsgewijs aan de slag. Er wordt op gekleurd papier getekend en geknipt om vervolgens een nieuwe compositie te maken waardoor kleurrijke knipselcollages ontstaan. Tijdens het werk is er ruimte voor gesprek en gezelligheid. Zoekend naar verbindingen, bespreken we lief en leed. Door deze intensieve samenwerking komen heel wat emoties en herinneringen voorbij. En wat zij op het papier willen toevertrouwen, leg ik vast.

Als dank voor hun vertrouwen en harde werk, krijgt iedere bewoner zijn eigen biografische boekje beschreven in zijn/haar eigen woorden. Met daarin ook foto's van henzelf en het proces wat ze tijdens dit traject hebben doorgemaakt. En uiteraard ook de werken die ze zelf hebben gemaakt.”

Houtbranden - thema Symbolen

Zorgkunstenaar Ninette Koning heeft ervaring met houtbranden. De bewoners komen samen met haar tot het tekenen van symbolen, symbolen die passen bij het karakter, levenswijze of de herinneringen van de bewoner. De symbolen worden eerste op papier getekend. Daarna worden ze met een houtbrander (als het kan samen met de bewoners) op een houten plaat gebrand. Op die plaat komen steeds weer verse symbolen, zodanig dat er een mooi geheel ontstaat van betekenisvolle lijnen en vormen. Die plaat hang je op, op een plek waar veel bewoners en bezoekers komen, zodat ze zien dat er wekelijks symbolen zijn toegevoegd.

Dezelfde techniek kan ook met de verpleging en met vrijwilligers gedaan worden. Zo ontstaan er mooie vormen van alle mensen die bij het woonzorgcentrum betrokken zijn.

Het is ook leuk om te kijken! Er blijven steeds mensen staan om te kijken hoe het werkt!

De toekomst

Leerlingen van een basisschool komen wekelijks naar het zorgcentrum en gaan er tekenen. Ze tekenen de bewoners van PG na. De ouderen zitten dan model. Kinderen maken op een ongedwongen manier kennis met de wereld van de ouderen. Voor de bewoners brengen de kinderen leven in huis,. De tekensessies bij het project De Toekomst duren een klein uur. De groep tekenaars bestaat steeds uit vijftien leerlingen en zo'n zeven ouderen. Het zullen steeds andere kinderen zijn. Alle klassen komen minimaal een keer aan de beurt. Ze tekenen met houtskool en pastelkrijt. We organiseren ook een aantal sessies waarbij de kinderen model zitten en de ouderen tekenen.

In totaal zullen er bij dit project zo'n 200 à 250 tekeningen gemaakt worden, snelle schetsen, energieke tekeningen. Die tekeningen worden aan het eind van het project geëxposeerd. Een commissie, bestaande uit bewoners van het zorgcentrum en leerkrachten, kiest van alle tekeningen tien tekeningen uit. Van die tekeningen maken we ansichtkaarten, in een oplage van 1000 stuks. Op de voorkant van de ansichtkaart plaatsen we twee tekeningen (oud en jong), met daaroverheen de opdruk De Toekomst. Die ansichtkaarten verspreiden we huis aan huis in de wijk van het zorgcentrum.

Samengesteld object: lamp

Zorgkunstenaar Ninette Koning werkt individueel. Bij dit project nam ze stammetjes mee van een wilg en stukjes stof. De bewoners die meedoen, krijgen de opdracht om de stukjes stof te knippen en te plakken om het wilgstammetje. Zo ontstaan er allemaal kleurige objecten. Al die objecten samen worden gebruikt om schemerlampjes mee te beplakken.

Tijdens het werken is er rust en concentratie en omdat er bij zorgkunst bij voorkeur met één bewoner tegelijk wordt gewerkt, ontstaat er heel makkelijk een intiem en boeiend gesprek. Bewoners krijgen de gelegenheid om over hun persoonlijke leven te vertellen. Dat geeft voldoening.

“Ook Mevrouw C. deed mee. Ze kan niet praten, heeft zwaar reuma en kan nog een heleboel andere dingen ook niet meer. “Zij hield mij staande op de gang om duidelijk te maken dat ze mee wilde doen. We hebben super gewerkt en op de één of andere manier kostte het me geen enkele moeite om haar te ‘verstaan’. Een inspiratie voor mij hoe je met zoveel beperkingen je leven kan leven!”

Ninette Koning

De Kiekendieflampen

Woonzorgcentrum De Kiekendief
Kolkplein 1, 1315 GW Almere

Opening:
dinsdag 27 december 11uur
U bent van harte welkom

**AMBU
LANTE
ZORG
KUNST**

Samen tekenen

Samen tekenen vinden veel mensen leuk. Het kan met alleen ouderen, en je kunt ook bij elke groep een twee of drie kinderen van de basisschool zetten. Dan heb je verschillende tafels waar tegelijkertijd getekend wordt.

Neem vellen van 70 x 100 cm of groter. Werk met professioneel pastelkrijt. Begin de opdracht om lijnen op het papier te zetten - nooit snel tekenen! Zeg bijvoorbeeld dat de lijnen moeten dansen over het papier. Om het kwartier draai je het papier, zodat er op een plek wordt getekend waar iemand anders al wat heeft getekend.

Als er eenmaal iets van een compositie is, kun je voorstellen om herkenbare dingen toe te voegen: dieren, bomen, huizen.

Op die manier worden er abstracte vormen en figuratieve elementen samengevoegd.

De tekeningen zijn te groot om in te lijsten. Een Ansichtkaart is makkelijker hanteerbaar. Schrijf op de achterkant de namen van de mensen op die eraan hebben meegetekend.

Verstilde Levens

Zorgkunstenaar Aleksander Willemse ontwikkelde deze manier van persoonlijke geschiedschrijving: door middel van objecten. Aleksander verdiepte zich in de levens van bewoners en heeft samen met hen stille levens samengesteld die hun levens uitbeelden. Je fotografeert de stille levens zo, als ware het stille levens uit de Gouden Eeuw, geschilderd door meesters als Pieter Claesz of Harmen Steenwijck.

Je hangt een doek op achter het stilleven, bij voorkeur zwart. Je neemt lampen mee om het stilleven goed te belichten. Het voorbereidingswerk doe je samen met de bewoner - zodat ze het belang van hun bijdrage voelen.

Je schrijft er korte biografieën bij zodat je als kijker het stilleven begrijpt en oog krijgt voor de schoonheid van het geleefde leven. De foto's en biografieën vormen samen de tentoonstelling. "Meneer Z., ex damkampioen, Mevrouw D., de temperamentvolle vrouw uit Sevilla, de katholieke mevrouw B., die leefde voor het biljarten en meneer B, die zijn vrouw heeft leren kennen op de handbalvereniging, allemaal verstilde levens die tot leven komen in Vizier."

Postmoderne Post

Het project werd ondersteund door het Cultuurfonds Almere, Fonds RCOAK, het Cornelis Roozenfonds en Ars Donandi/Schokkenkamp Wegener Lonzième Fonds.

En een flink aantal particuliere sponsors heeft dit project met een gift van € 25,- of meer ondersteund.

Hoe werkt het:

Tien kunstenaars worden aan tien bewoners van Woonzorgcentrum Archipel in Almere gekoppeld.

Die tien kunstenaars maken elke week een ansichtkaart op A5 of A6 formaat.

En met maken bedoelen we ook echt 'maken': een tekening, een ets, een foto, een collage of een gedicht.

Wekelijks sturen ze die naar de oudere die aan hen gekoppeld is. Een ansichtkaart is natuurlijk pas compleet als er ook een tekst op staat. De kunstenaars schrijven wekelijks ook een persoonlijke tekst aan 'hun' oudere. Dat doen ze een jaar lang! Aan het eind van het project zijn er 520 ansichtkaarten verstuurd naar die tien bewoners van Archipel.

Hein Walter gaat regelmatig bij de bewoners langs en plakt dan de ontvangen kaarten op een muur in de kamer.

De bewoners worden uitgedaagd tot het tekenen van een kaart om terug te sturen. Sommigen doen dat!

Levend verleden

Leerlingen vgaan twee keer op bezoek in een ouderencentrum om met bewoners te praten over gebruiksvoorwerpen van vroeger. In groepjes van twee gaan de leerlingen bij bewoners naar de kamers. Ze hebben allemaal een ander onderwerp om naar te vragen. Het ene groepje gaat bijvoorbeeld praten over de radio en hoe dat vroeger was, bij een ander groepje gaat het gesprek over vakantie; op die manier zijn er wel vijftien onderwerpen te bedenken. De ouderen zijn ervaringsdeskundigen op dat gebied! Je kunt wel in boeken opzoeken wie de stofzuiger heeft uitgevonden of hoe de televisie zich heeft ontwikkeld, maar het wordt levende geschiedenis als iemand uit eigen ervaring vertelt hoe het leven vroeger was. Dat je een fiets kon huren, en ook de wasmachine te huur was voor een middag, dat electriciteit met muntjes werd gekocht, dat mensen niet op vakantie gingen, dat iedereen om de radio gekluisterd was, noem maar op. Het leven was anders. Op school zoeken de leerlingen verder. Op internet, in boeken, maar misschien hebben ze ook wel hun eigen opa's en oma's benaderd met dezelfde vragen. De leerlingen gaan ook een tweede keer op bezoek. Waren ze er de eerste keer om vragen te stellen en bewoners te interviewen, de tweede keer vertellen ze zelf. Ze nemen allemaal iets mee van deze tijd. Eigentijds speelgoed, maar ook leerboeken en moderne communicatiemiddelen:

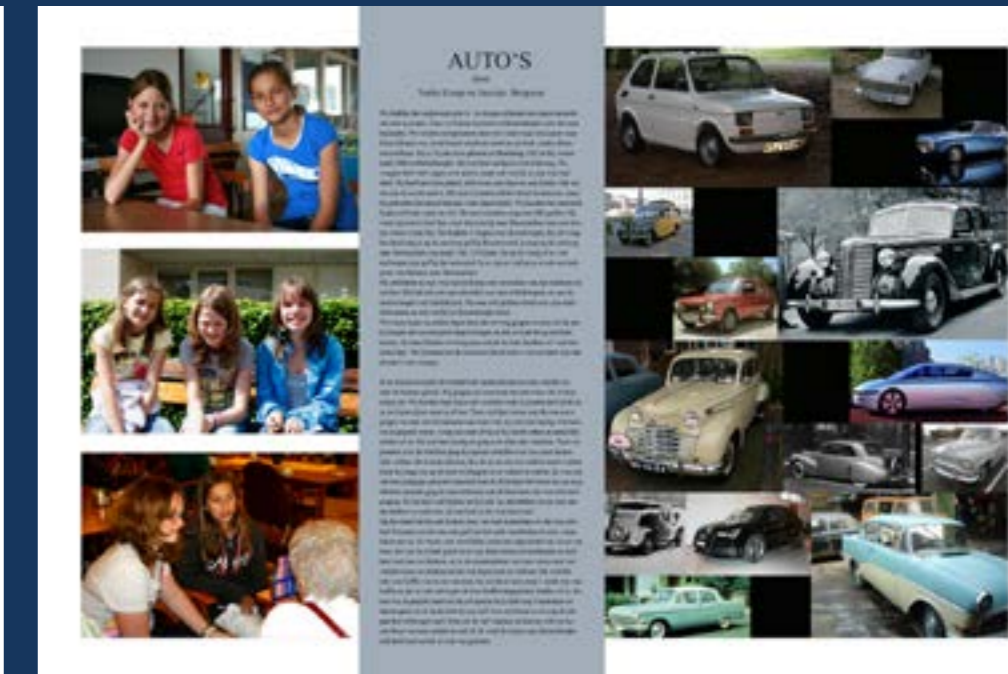
Onderwerpen: telefoon, electriciteit, vakantie, wasmachine, koelkast, auto, stofzuiger, kachel, fiets, radio, televisie, telefoon, typemachine, koffiezetapparaat, gasfornuis.

De foto's die de leerlingen vinden, verzamelen ze en die sturen ze naar de projectleider. Ze schrijven ook een tekst over hun onderwerp. Foto's en tekst worden vormgegeven.

De tentoonstelling omvat de verslagen van het project, vormgegeven op fotopanelen van 50 x 75 cm. Die geven samen een goed beeld van wat er werd onderzocht en de sfeer weer van het hele project door foto's van de gesprekken en portretten van leerlingen.

Het gebeurt niet zo vaak dat jongeren in gesprek gaan met ouderen die ze niet kennen. Niet iedereen zal het makkelijk vinden en soms werken de lichamelijke beperkingen van bewoners belemmerend, maar voor de meeste leerlingen geldt dat ze het een goede en leerzame ervaring vinden en wordt hun kijk op ouderen op een positieve manier beïnvloed. Andersom net zo.

Ervaringsonderwijs!

Zorgkunstenaar als huisfotograaf

De zorgkunstenaar heeft een goed fotoestel. Aan te raden is een camera met een portretlens.

De zorgkunstenaar gaat langs alle bewoners en maakt van hen een goede foto. Hij archiveert alle foto's en hij biedt aan, gericht aan de familie (via de EVV'er) dat hij die foto's kosteloos kan sturen per e-mail.

Op die manier biedt het zorgcentrum service. Niet elke familie zal van het aanbod gebruik maken, maar de mensen die er wel gebruik van maken, zullen dankbaar zijn.

Het zal voorkomen dat de familie om foto's vraagt als iemand komt te overlijden.

Op dezelfde manier kan ook de verpleging worden gefotografeerd.

Ouderen in Perspectief, fotografieproject

Ouderen in Perspectief was het eerste kunstproject dat we voor zorgcentra heb ontwikkeld en uitgevoerd. Ouderenbond ANBO was daarbij onze partner. We hebben dat project in acht verschillende zorgcentra kunnen uitvoeren. Dat waren twee zorgcentra in Almere, twee in Amstelveen, een in Huizen, Naarden, Bussum en een in Doorn. Voor de uitvoering van die projecten hebben we subsidie gevraagd en ontvangen van Stichting Kunstenaars & Co, Sluyterman Van Loo, het VSBfonds, Stichting Pro Senectute en de gemeente Almere. Het project heeft veel publiciteit gekregen, waarvan een reportage in het NOS 20.00 uur journaal het belangrijkste is. We voerden Ouderen in Perspectief uit met vijf kunstenaars. In het begin hebben we steeds andere kunstenaars uitgenodigd, op het laatst hebben we het gedaan met een vaste groep. Het project kan zo worden uitgevoerd, maar doordat het nu niet meer gesubsidieerd is, is het wel een vrij kostbaar project.

De kern van het project is dat we tien donderdagen met vijf fotografen in huis komen. We nemen apparatuur mee om vijf bewoners te begeleiden bij het leren portretteren van andere bewoners. Met goede camera's, laptop en beamer leren die vijf bewoners mooie foto's maken.

Er wordt gewerkt in koppels. Elke bewoner/fotograaf wordt indi-

vidueel begeleid en samen gaan ze op bezoek bij andere bewoners. Er wordt niet alleen gefotografeerd, er wordt ook en eigenlijk vooral gepraat. Een bezoek duurt zo'n twee uur. In die tijd wordt er over het leven gepraat, zodat er een korte biografie kan worden geschreven. Er wordt gezamenlijk gegeten. Na het eten worden alle foto's bekeken die op die ochtend zijn gemaakt. Per camera zo'n vijftig stuks. De beste foto's worden geselecteerd.

Het project wordt afgesloten met een grote tentoonstelling van alle portretten en foto's van in en om het huis, de activiteiten, personeel, etc. De foto's worden vormgegeven door de kunstenaars, afgedrukt en ingelijst in lijsten van 50 x 70 cm. Het huis wordt eigenaar van de foto's.

Ouderen in Perspectief is een indrukwekkend project dat op veel verschillende manieren de bewoners uitdaagt. Het kost energie, het is zwaar en intensief, maar de deelnemers kunnen achteraf met voldoening terugkijken op een heel bijzonder project. Het project bevordert op een onverwachte manier de sociale cohesie binnen het huis; het leert de bewoners omgaan met moderne technieken; de bewoners werken intensief samen met jonge mensen; ze leren kijken naar foto's en ze leren fotograferen. Voor het huis is het publicitair interessant, want persberichten over dit project worden praktisch altijd gepubliceerd in de plaatselijke media. Voor het personeel is het goed omdat ze nu op een andere manier de bewoners leren kennen.

Werkwijze

- 10.00 uur – koffie en voorbereiding
- 10.30 uur – gesprekken en foto's maken
- 13.00 uur – gezamenlijke lunch
- 14.00 uur – bekijken foto's en keuze
- +/- 15.00 uur – algemene zaken (zoals tonen foto's uit de kunstgeschiedenis)
- 16.00 uur – einde

Aan het eind van de 10 weken wordt er een tentoonstelling ingericht in het huis waar het project plaatsvond:

- 25 portretten van bewoners (50 x 75 cm) – elk portret bestaat uit een stuk of 6 grotere en kleinere foto's met een korte biografie. Gefotografeerd en geschreven door een andere bewoner.
- 10 tot 40 fotocollages (30 x 90 cm) – het ene huis leent zich beter dan het andere om reportagefoto's te maken van activiteiten, werknemers, andere bewoners, omgeving ; in het ene huis lukt het met gemak om een grote serie te maken, in het andere huis lukt dat nauwelijks. Ook hangt het verschil in aantal af van de bewoner-fotografen: als een van de deelnemers de camera een week zelfstandig wil gebruiken, dan worden er vanzelf ook meer foto's gemaakt van de activiteiten in het huis.

Naast de foto's die voor de tentoonstelling worden gebruikt, wordt er ook per project een boek gemaakt (21 x 28 cm) met alle portretten en teksten. Dat boek wordt in kleine oplage gedrukt en als cadeau gegeven aan de bewoners die de portretten hebben gemaakt. Er wordt per project ook een klein boekje gemaakt. Dat boekje wordt cadeau gegeven aan alle geportretteerden. Beide boeken zijn na te bestellen. Er staat gedurende het project een digitaal lijstje op de balie. Daarop zetten we wekelijks de nieuwe foto's. Zo zien bezoekers, maar ook bewoners wat er die week gedaan is, en op die manier worden alle bewoners bij het project betrokken.

De foto's die bij dit hoofdstuk zijn geplaatst, zijn gemaakt bij de projecten in Buitenhaghe, de Olmenhof, Archipel en Patria. De foto's waarop bewoners met een fototoestel zijn te zien, zijn gemaakt door de kunstenaars die zo het proces hebben vastgelegd. De andere foto's zijn gemaakt door bewoners van die instellingen.

Ouderen in Perspectief heeft in de loop van het proces een vaste vorm gekregen. Mede dankzij de betrokken kunstenaars: Diewke van den Heuvel, Marije Arends, Witho Worms, Marieke Breed, Alice Bunt, Dirk Jan Huizinga, Elsa Blaaser, Ninette Koning, Dries Camp, Jouce Vlaming, Heidi de Gier, en dankzij een tweetal vrijwilligers, te weten, Louise Gregoire en Dieneke Jongma.

Ontmoetingen in Buitenhaeghe

Ontmoetingen in Buitenhaeghe is een schilderproject. Er stond een groot doek, van negen bij twee meter, opgesteld in Buitenhaeghe en wekelijks werd er aan het doek verder geschilderd. Wekelijks werd er groep buurtbewoners gevraagd om te komen schilderen. Dat kon gaan om leden van een vereniging, om docenten, ambtenaren, etc. De bewoners van het zorgcentrum mengden zich onder de bezoekers. Het project duurde in totaal negentien weken. In die tijd zijn er twee schilderijen afgerond. Er werd tien weken aan het eerste schilderij gewerkt.

Elke verse groep ging verder met schilderen waar de vorige groep gebleven was. Er werd dus over de oude lagen heen geschilderd. Dat betekent niet dat de oude lagen verdwenen. De oude lagen vormden de basis van de volgende lagen.

Ontmoetingen was een project waarbij op een bijzondere manier bewoners in contact kwamen met anderen uit de samenleving. Mensen in de samenleving kregen op een onverwachte manier de kans om zich op een groot doek uit te leven! Ook jongeren konden meedoen.

Het resultaat was ondergeschikt aan het proces, maar niet onbelangrijk. Twee kunstenaars hebben het proces begeleid. Zij

zorgden ervoor dat het schilderij de moeite waard was, maar ze stimuleerden ook, stuurden en gaven les in schilderen.

Nadat het project was afgerond heeft het project nog een onverwacht vervolg gekregen. Een van de schilderijen kon worden geëxposeerd in de etalage in Almere Buiten. Aan het eind van de expositieperiode is er een feestelijke bijeenkomst geweest. Speciaal voor die gelegenheid heeft Hein Walter een sprookje geschreven waarbij hij zich liet inspireren door figuren en gebeurtenissen op het schilderij. Hij noemde het sprookje het 'Het sprookje van Buiten'. De gemeente Almere heeft een boekje gemaakt van de tekst.

Ontmoetingen in Buitenhaeghe was mogelijk dankzij subsidie van de Gemeente Almere, het Oranje Fonds, het Prins Bernhard Cultuurfonds en dankzij de materiële steun vanuit Zorgcentrum Buitenhaeghe. Projectleiders waren Hein Walter, Ninette Koning en Marie-Thérèse van der Riet.

Uit je hoofd schilderen

Uit je hoofd schilderen had dezelfde opbouw als *Ontmoetingen in Buitenhaeghe*. In het voorjaar van 2014 werd er geschilderd in Archipelhof (de beschermde afdeling van Woon- en Zorgcentrum Archipel). Er stonden twee grote doeken van 2 x 5 meter in de tuin worden opgesteld en er kon naar hartelust worden geschilderd.

Vijf kunstenaars namen de eerste schilderstreken voor hun rekening: Anita de Harde, Karin van de Kuilen, Labiba Muhsin, Ko van Velsen en Hein Walter

Het thema sloot aan bij het groene thema van de Floriade: dieren en planten.

Uit je hoofd schilderen is een project dat werd gesubsidieerd vanuit Lang Leve Kunst (een samenwerking van stichting RCOAK, stichting Sluyterman & Van Loo en het VSBfonds). Bewoners van Archipel konden meedoen, familieleden, maar het waren vooral schookinderen die de opvallendste kunstenaars waren. Elke dag kwam er een klas om te schilderen. Klassen van basisschool Omnibus en van het Gymnasium Trinitas. En het kijken was natuurlijk ook al leuk. De manier waarop kinderen met de dementerende ouderen omgingen was heel mooi om te zien. Heel naturel. Kinderen laten zich niet afschrikken door ouderen, ook als die zich wat anders gedragen. In de eerste dagen hadden we

de deur naar de tuin open. Normaal is de deur alleen te openen als je de code weet, en daarvoor heet het ook een gesloten of een beschermde afdeling. De bewoners willen graag naar buiten, maar daar weten ze de weg niet, dus dat kan niet. Maar door de activiteiten en het rumoer was er zoveel te doen in de tuin, dat de bewoners niet de behoefte voelden om weg te gaan – op een enkeling na die toch de uitgang zocht en die moest natuurlijk goed in de gaten gehouden worden.

De twee doeken die toen geschilderd zijn, werden bewaard. Ze fleuren nu de fietsenstalling op van Archipel (daarvoor een ruimte met grote grijze muren).

Groeten uit Polderburen

Groeten uit Polderburen was het derde schilderproject dat op dezelfde manier was opgebouwd als *Ontmoetingen in Buitenhaeghe* en *Uit je hoofd schideren*.

In de tuin van Woonzorgcentrum Polderburen stond een groot schilderdoek opgespannen, een doek van 10 x 2 meter.

Er werd tien dagen aan het doek onder leiding van zorgkustenaar Hein Walter op het doek geschilderd.

Door bewoners van Polderburen, door leerlingen van verschillende basisscholen uit de buurt, door familie, personeel, bestuursleden en ook door buurtbewoners. Op de eerste dag hebben kunstenaars Stefan Damman en Ninette Koning geholpen met de eerste aanzet!

Er was bij dit doek een bijzonder thema: er staan op het doek een heleboel vertalingen van het woord LIEFDE.

Er werd van het schilderij een ansichtkaart gemaakt, met daarop *Groeten uit Polderburen*. Die ansichtkaarten (2 verschillende, samen met 8 kaarten van een tweede kunstproject) werden in de bus gedaan bij buurtbewoners.

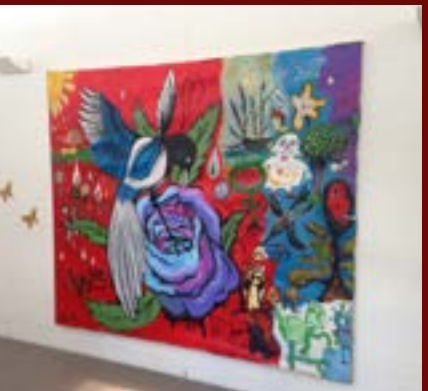
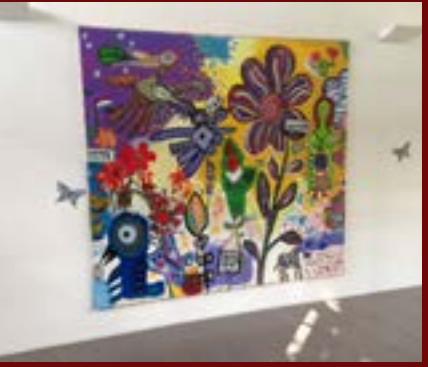
Het doek is in vier stukken geknipt en die hangen op de gang.

Dit project werd financieel ondersteund door de gemeente Almere, het Prins Bernhard Cultuurfonds, het Gouden Dagen Fonds, Culcuurfonds Almere en Zorggroep Almere.

Groeten uit Polderburen

De Muren van Archipel

In 2010 werd de eerste tentoonstelling in Archipel geopend. De tentoonstellingsruimte heet De Muren van Archipel. Het is lange gang die goed werkt als tentoonstellingsruimte. Belangrijk voordeel aan het beheren van een dergelijke ruimte is dat je in principe altijd een plek hebt om projecten te presenteren. Dat is weer van groot belang voor de fondswerving. Daarnaast is het natuurlijk voor het centrum goed, want daardoor is er altijd iets bijzonders te zien. Voor kunstenaars is de plek ook goed, want die zoeken altijd naar een mogelijkheid om hun werk te exposeren.

In beginsel worden er bij De Muren van Archipel alleen kunstwerken geëxposeerd die op een of andere manier een maatschappelijke betekenis hebben, in de breedste zin.

Elke tentoonstelling geeft de kans op publiciteit - persbericht, Facebook, artikelen.

Ateliers De Steiger 206
de Steiger 206
1351 AW Almere Haven

Floriade Poster Project

U bent van harte welkom
op de feestelijke opening van
Het Floriade Poster Project
op vrijdag 26 juni
om 16.00 uur

De tentoonstelling is daarna te zien
op drie zaterdagen, namelijk op 27 juni,
4 en 11 juli, van 12.00 uur tot 16.00 uur
en op afspraak.

Almere Haven

DE MUREN VAN ARCHIPEL
TENTOONSTELLINGEN EN PROJECTEN
POEZIESTRAAT 360 1321 HZ ALMERE
Vanaf 16 januari t/m 31 maart 2017

PORTRETTE

"U lijkt er misschien niet op,
maar u bent het wel!" (Королька)

U bent van harte uitgenodigd
voor de feestelijke opening
op vrijdagmiddag 20 januari,
om 16.00 uur.

DE MUREN VAN ARCHIPEL WORDT FINANCIËEL ONDERSTEUND DOOR WOONZORGCENTRUM ARCHIPEL. DE MUREN VAN ARCHIPEL IS GEOPEND TIJDENS KANTOOREN.

DE MUREN VAN ARCHIPEL
TENTOONSTELLINGEN EN PROJECTEN
POEZIESTRAAT 360 1321 HZ ALMERE

Mia Leijnse

RELATIES! REALITIES

Vanaf 7 januari t/m 25 maart 2016

U bent van harte uitgenodigd
voor de feestelijke opening
op donderdagmiddag 7 januari,
om 16.30 uur.

DE MUREN VAN ARCHIPEL WORDT FINANCIËEL ONDERSTEUND DOOR WOONZORGCENTRUM ARCHIPEL. DE MUREN VAN ARCHIPEL IS GEOPEND TIJDENS KANTOOREN.

DE MUREN VAN ARCHIPEL
TENTOONSTELLINGEN EN PROJECTEN
POEZIESTRAAT 360 1321 HZ ALMERE
Vanaf 6 oktober t/m 31 december 2015

Ad Arts Betekenissen

U bent van harte uitgenodigd
voor de feestelijke opening
op donderdagmiddag 8 oktober,
om 16.30 uur.

DE MUREN VAN ARCHIPEL WORDT FINANCIËEL ONDERSTEUND DOOR WOONZORGCENTRUM ARCHIPEL. DE MUREN VAN ARCHIPEL IS GEOPEND TIJDENS KANTOOREN.

Wie ik ben?
Ik wil niemand zijn.

Plannen? Die heb ik gehad.
Ik weet niet wat ik doe,

niks bijzonders.
Ik wil niet altijd met het leven

bezig zijn. De houding
van mensen bekijken, losjes

door het leven gaan,
vrij van ditjes en datjes.

De Schoonheid van dementeren

Foto- en tekeningen van:

Riet van der Werff (*),
Lies Klitser,
Sjaan van Lunteren,
Toos Huybens,
Annie Boelenkamp,
Frans Boeben (*),
Krijn van de Berg,
Coby Bommersen
en Frank Barnard.

De Schoonheid van Dementeren 2

Grijs in Full Colour

Zoals op basisscholen jaarlijks foto's van alle leerlingen worden gemaakt, zo kan dat natuurlijk op in ouderencentra. Alle bewoners worden stuk voor stuk gefotografeerd. Hun namen worden zorgvuldig genoteerd.

Alle foto's worden op een foto van 1 x 1,40 geplaatst met hun voor- en achternaam eronder.

Die foto wordt afgedrukt en op foam geplakt.

Alle bewoners krijgen ook een afdruk van hun eigen foto op 20 x 30 cm.

Om de paar jaar herhalen.

Atelierbezoeken: Buitendeurs

Met een groep bewoners werd wekelijks een atelier bezocht van een kunstenaar in de buurt. Samen kijken naar kunst en luisteren naar wat de kunstenaar erover te zeggen heeft. Met een busje van een vervoerder naar het atelier en op tijd weer terug, kijken, luisteren, praten over kunst, dat is de kern van het project. Dit project was onderdeel van het projectplan 2011 van De Muren van Buitenhaeghe.

Van elk bezoek hebben we een verslag gemaakt (door bewoners) en die verslagen vormden samen een tentoonstelling.

In 2014/2015 hebben we dit project herhaald, met bewoners van Archipel. Toen heette het project De Muren van Archipel. (met subsidie van VSBFonds, Fonds Sluyterman Van Loo en Fonds RCOAK)

Siemen Bolhuis

Op 14 april 2016 werd het veld, bezaaid met een aantal mensen van het projectteam, met name de kunstenaars, om de realisatie van het project te bespreken. Het is belangrijk om te weten dat de realisatie van het project een proces is, dat zich ontwikkelt over de tijd.

Siemen Bolhuis heeft een atelier aan de Van der Waerdenweg in Almere Buiten. Hij werkt al jaren aan de realisatie van de kunstwerken die hij maakt voor de realisatie van het project.

Op zijn manier doet hij de kunstwerken, welke hij aan een opdrachtgever presenteert. Het is belangrijk om te weten dat de realisatie van het project een proces is, dat zich ontwikkelt over de tijd.

De manier waarop Siemen Bolhuis werkt, is een proces van ontdekking. Het is belangrijk om te weten dat de realisatie van het project een proces is, dat zich ontwikkelt over de tijd.

Siemen Bolhuis heeft een atelier aan de Van der Waerdenweg in Almere Buiten. Hij werkt al jaren aan de realisatie van de kunstwerken die hij maakt voor de realisatie van het project.

De manier waarop Siemen Bolhuis werkt, is een proces van ontdekking. Het is belangrijk om te weten dat de realisatie van het project een proces is, dat zich ontwikkelt over de tijd.

Op zijn manier doet hij de kunstwerken, welke hij aan een opdrachtgever presenteert. Het is belangrijk om te weten dat de realisatie van het project een proces is, dat zich ontwikkelt over de tijd.

Siemen Bolhuis heeft een atelier aan de Van der Waerdenweg in Almere Buiten. Hij werkt al jaren aan de realisatie van de kunstwerken die hij maakt voor de realisatie van het project.

De manier waarop Siemen Bolhuis werkt, is een proces van ontdekking. Het is belangrijk om te weten dat de realisatie van het project een proces is, dat zich ontwikkelt over de tijd.

Op zijn manier doet hij de kunstwerken, welke hij aan een opdrachtgever presenteert. Het is belangrijk om te weten dat de realisatie van het project een proces is, dat zich ontwikkelt over de tijd.

Kunstenaar: Siemen Bolhuis

Formas Group

Door zijn kennis van het proces, kan de realisatie van het project een proces zijn, dat zich ontwikkelt over de tijd.

In het atelier wordt het proces van de realisatie van het project besproken. Het is belangrijk om te weten dat de realisatie van het project een proces is, dat zich ontwikkelt over de tijd.

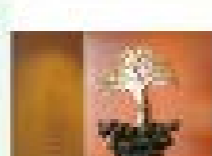
De manier waarop Siemen Bolhuis werkt, is een proces van ontdekking. Het is belangrijk om te weten dat de realisatie van het project een proces is, dat zich ontwikkelt over de tijd.

Op zijn manier doet hij de kunstwerken, welke hij aan een opdrachtgever presenteert. Het is belangrijk om te weten dat de realisatie van het project een proces is, dat zich ontwikkelt over de tijd.

De manier waarop Siemen Bolhuis werkt, is een proces van ontdekking. Het is belangrijk om te weten dat de realisatie van het project een proces is, dat zich ontwikkelt over de tijd.

Op zijn manier doet hij de kunstwerken, welke hij aan een opdrachtgever presenteert. Het is belangrijk om te weten dat de realisatie van het project een proces is, dat zich ontwikkelt over de tijd.

Kunstenaar: Formas Group

Jos Akkermans

De realisatie van het project is een proces van ontdekking. Het is belangrijk om te weten dat de realisatie van het project een proces is, dat zich ontwikkelt over de tijd.

De manier waarop Siemen Bolhuis werkt, is een proces van ontdekking. Het is belangrijk om te weten dat de realisatie van het project een proces is, dat zich ontwikkelt over de tijd.

Op zijn manier doet hij de kunstwerken, welke hij aan een opdrachtgever presenteert. Het is belangrijk om te weten dat de realisatie van het project een proces is, dat zich ontwikkelt over de tijd.

De manier waarop Siemen Bolhuis werkt, is een proces van ontdekking. Het is belangrijk om te weten dat de realisatie van het project een proces is, dat zich ontwikkelt over de tijd.

Op zijn manier doet hij de kunstwerken, welke hij aan een opdrachtgever presenteert. Het is belangrijk om te weten dat de realisatie van het project een proces is, dat zich ontwikkelt over de tijd.

De manier waarop Siemen Bolhuis werkt, is een proces van ontdekking. Het is belangrijk om te weten dat de realisatie van het project een proces is, dat zich ontwikkelt over de tijd.

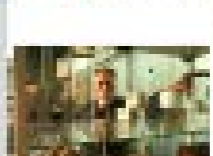
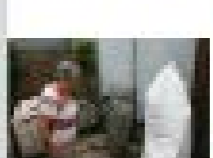
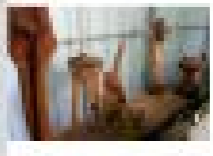
Op zijn manier doet hij de kunstwerken, welke hij aan een opdrachtgever presenteert. Het is belangrijk om te weten dat de realisatie van het project een proces is, dat zich ontwikkelt over de tijd.

De manier waarop Siemen Bolhuis werkt, is een proces van ontdekking. Het is belangrijk om te weten dat de realisatie van het project een proces is, dat zich ontwikkelt over de tijd.

Op zijn manier doet hij de kunstwerken, welke hij aan een opdrachtgever presenteert. Het is belangrijk om te weten dat de realisatie van het project een proces is, dat zich ontwikkelt over de tijd.

Op zijn manier doet hij de kunstwerken, welke hij aan een opdrachtgever presenteert. Het is belangrijk om te weten dat de realisatie van het project een proces is, dat zich ontwikkelt over de tijd.

Kunstenaar: Jos Akkermans

Biografische Sprookjes

Een project dat is ondersteund door het VSBFonds, Fonds Sluyterman Van Loo en Fonds RCOAK.

Hein Walter is in twee jaar bij 28 ouderen op bezoek geweest, steeds samen met drie leerlingen van basisschool De Omnibus, groep 7. Het gesprek ging over het leven van de oudere. De kinderen tekenden de verhalen die ze hoorden.

Hein schreef op basis van het vertelde levensverhaal een sprookje. De ouderen lazen hun eigen sprookje voor in de klas. Daarna tekenden de kinderen illustraties bij het sprookje.

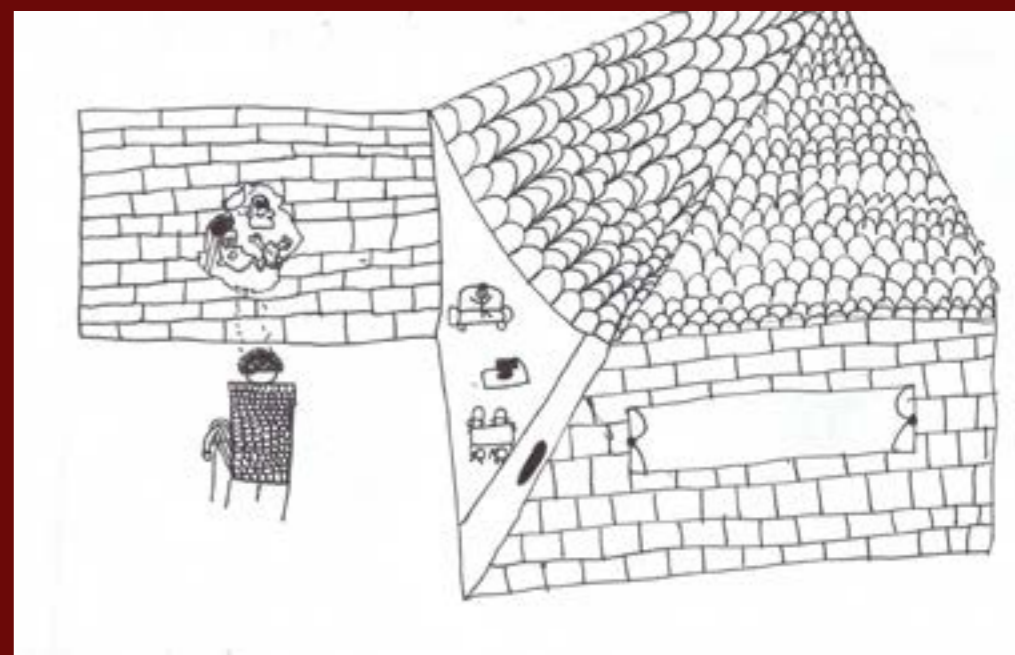
Resultaat was een serie van vier boeken (via www.lulu.com is het drukken van boeken niet zo duur) en twee tentoonstellingen.

Alle 28 ouderen kregen een exemplaar van het boek waarin hun biografisch sprookje stond.

Veel van de sprookjes zijn ook apart gepubliceerd. Op Facebook en in CUNST, een digitaal tijdschrift over kunst in Flevoland.

24 25

Natuurlijke wijsheid

Natuurlijke Wijsheid is een manier van praten, een vorm van contact. Het is een concept dat in principe ook door anderen kan worden uitgevoerd. Hein Walter heeft deze manier van werken ontwikkeld in zorgcentrum Archipel. Hij stelt de bewoners open vragen over levenswijsheden, algemene ideeën en filosofische waarden. Wat is geluk? Wat is verdriet? Wat is schoonheid? Etc. Hij noteerde hun antwoorden. Letterlijk!

Die antwoorden vormen samen persoonlijke, integere, heldere en indringende poëzie. Op deze manier wordt niet de dementie geportretteerd, maar de eigenheid van deze mensen. Een geconcentreerd gesprek is heel goed mogelijk met deze bewoners. Je kunt een uur tot anderhalf uur diep en persoonlijk contact hebben; dan worden er bijzondere en waardevolle dingen gezegd, die komen uit de diepte van het bestaan. Woorden die lezen als poëzie, taal die niet eenduidig is, maar stemt tot nadenken. De naam van de methode duidt op de levenskennis die juist bij ouderen die lijden aan een vorm van dementie aan de oppervlakte kan komen, levenskennis die dus blijkbaar niet vergeten is, vaak ook tot verbazing van deze mensen zelf. Het is de onbevangenheid die gepaard gaat met dementie die dat mogelijk maakt. Het gesprek gaat niet zozeer over het persoonlijke leven zoals ze dat geleid hebben, maar over hun opvattingen over open onder-

werpen. Het is meer een filosofische benadering. Normen, ideeën en persoonlijke opvattingen over natuur, kinderen, geloof, dood, leven, dieren, kleuren, dansen, geluk, verdriet, noem maar op. Je kunt de teksten bundelen (via www.lulu.com is het mogelijk om tegen een betaalbare prijs een bundel uit te geven), maar je kunt ook kiezen voor een opmaak op poster. Je kunt ook samenwerken met bijvoorbeeld een ROC. Dan maken de leerlingen de teksten en de opmaak laat je door de projectleider doen. Je kunt ook een combinatie maken van tekst en foto.

Diny Verboom

*En, Cor?
Als ze in de hemel zit,
dan kan het geen kwaad.*

*Allebei luideren,
contaten, met Xera.*

*Mijn stem is de klinken klinken.
Dat zouden ze vroeger.*

*Mijn moeder was er ook niet meer.
Verdrietig en blij
Zij waren blij.
Ik keek naar boven en zag hun gezichten.
Het was geweldig.
Ik huilde werkelijk.*

*Als ik God was,
zou ik een grote vergadering beleggen,
met zadel op het Maldeveld,
en dan uitroepen
dat er vrede moet komen.*

Ik hoop dat ik in mijn kist ook nog straal!

Cornelia Stringa

*Eerlijk?
Jazeker! Op het onhebbelijke af.
Dat je weet wat je aan me hebt.*

*Als je lachte zegt,
dan komt er ook een ander woord bij
en dat is haat.*

Ik kan intus haten.

*Ik haat de Duitsers,
omdat ze me hebben geleefd te haten.*

*Zaterdagavond kreeg mijn vader loon.
Dan was mijn moeder trots,
als ze nog een plak had, 2 1/2 cent.*

*Ik weet dat mijn moeder zei in de oorlog,
ik had twee broers, ze zaten allebei in de gevangenis
in Duitsland, dat ze zei:
ik had ze in de wieg hun nek om moeten draaien.*

Die hoed is ruim veertien jaar oud.
Ik ben hem soms dagen kwijt.

Het vrije leven?
Als je het uit moet leggen,
dan vervalt het vrije leven.

Schoonheid – een mooie vrouw.
Ze ziet er zo uit
dat ze in haar kracht
zo staat en loopt.

Wijdsheid vliegt je niet. Polderboeren 2015
Stichting De Zijkenspe

Tekst: Jaap Post
Vormgeving: Hein Walter

Geluk ligt natuurlijk aan jezelf.
Iedereen heeft een ander idee van geluk.
Mijn geluk? Weet ik nog niet.
Ik geloof in witte punten.
Ik geloof dat je daar het gelukkigst mee wordt.

De schoonheid van het leven?
Hoe je het zelf onderstreept.
Allerlei kleine dingen:
planten, groen, roododendrons,
dat ruikt lekker.

De schoonheid van slaap?
De rust.
Je moet weer wakker worden.
Dat is natuurlijk niet het leukste.

Tekst: Marjolke Schuur
Vormgeving: Hein Walter

Wijdsheid vliegt je niet. Polderboeren 2015
Stichting De Zijkenspe